

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

**HLEDÁNÍ SMYSLU ŽIVOTA V OBLASTI PRÁCE U
UČŇOVSKÉ MLÁDEŽE**

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Ludmila Muchová

Autor práce: Lenka Pareisová

Studijní obor: Náboženská výchova a etika

Ročník: III.

1. 3. 2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

1. března 2010

Lenka Pareisová

Děkuji vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Ludmile Muchové za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH.....	4
1 ÚVOD.....	5
2 PROBLÉM SMYSLU ŽIVOTA.....	6
2.1 z hlediska filosofického.....	6
2.2 z hlediska psychologického.....	7
2.3 pohled na adolescenci z hlediska sociologického.....	9
3 PRÁCE.....	11
3.1 Smysl života ve vztahu k práci.....	12
3.2 Smysl lidské práce.....	13
3.3 Práce z pohledu encykliky Laborem exercens.....	14
4 VÝCHOVA MLADÉHO ČLOVĚKA.....	15
4.1 Vztah ke smyslu života a k práci v období adolescence.....	15
4.2 Výchova mládeže k řemeslu.....	18
4.3 Historický vývoj učňovství.....	20
4.4 Baťova mládež jako exemplární příklad.....	21
4.5 Negativní vlivy na současný stav učňovského školství.....	29
4.6 Postoje dnešní učňovské mládeže (praktické výsledky šetření).....	34
ZÁVĚR.....	39
BIBLIOGRAFIE.....	41
ABSTRAKT.....	44
PŘÍLOHA.....	46

1 ÚVOD

Protože se autorka této práce již několik let věnuje učňovské mládeži na odborné škole, zamýšlí se nad jejich mravními hodnotami, plány, hledáním smyslu života a neposledně jejich postojem k práci.

Mládež se jeví často zbytku společnosti jako rozmařilá, bez životních cílů a pevnějších plánů do budoucna, bez zodpovědnosti. Poměrně často je vidáme vysedávat u počítačů, televizních přijímačů či v restauračních zařízeních a vše to na nás dělá dojem, že je nic nezajímá, že si chtějí život jenom „užít“. Hlavně nemít žádné starosti, značkově se obléci, obklopovat se pěknými materiálně nákladnými věcmi a životem proklouzávat co nejméně bolestně a hlavně se nepředfít.

Je tomu ale opravdu tak? Není to jen naše pohodlnost či nevšímavost, že takto na mládež nazíráme? V tom, jak si stěžujeme stále na nedostatek času, pak při problémech s mládeží vznikají dohady, kdo vlastně co zanedbal - rodina se snaží svého deficitu zbavit přehozením zodpovědnosti na školu, ale učitelé se většinou brání v tom smyslu, že výchovu v rodině nahrazovat nemohou.

Když se podíváme do historie učňovské mládeže v naší zemi, bylo tomu tak vždy? Jak to vypadalo v době nejvyššího stupně rozkvětu učňovského školství? Co bylo tehdy pro mládež důležité? Jaké měli mladí lidé tehdy cíle? Co je motivovalo k práci? V čem viděli naplnění svého života? Závěrečným porovnáním mládeže tehdy a dnes dospějeme v této práci k objektivnějšímu pohledu na dnešní mladé lidi, k jejich představám o životní náplni, k tomu, jaké místo zaujímá v jejich myslích pojem práce.

A když se budeme zamýšlet nad smyslem jejího osobního i pracovního života a přemýšlet o ní, měli bychom jí pak více rozumět a mělo by se nám pedagogům s ní lépe pracovat. Myslím, že mladí lidé dobře cítí, že by práce měla uspokojovat každého jednotlivce.

Práci jsem rozdělila na část, kdy se zamýšlím nad pojmy o smyslu života a životních hodnot obecně - z hlediska filosofického a psychologického. V další

části se zabývám smyslem života vzhledem k práci. Pojem práce a různé pohledy na ni vysvětluji v závěru této obecné kapitoly. Potom teprve vztahuji tyto pojmy na výchovný proces u mládeže, kdy uvádím jako exemplární případ Baťovu mládež. Z toho pak vycházím pro porovnání jejich životních hodnot s postoji k práci u dnešní učňovské mládeže.

Poslední část práce obsahuje praktickou ukázkou ze školního prostředí, kde se v třídnické hodině zabývám názory učňů vztahu k jejich absolvovanému řemeslu a práci. Výsledků ankety použiji k zamyšlení nad budoucností dnešní učňovské mládeže. Práce je doplněna různými pohledy ze strany veřejnosti, školy a státu.

2 PROBLÉM SMYSLU ŽIVOTA

Po smyslu života se ptají lidé odpradáвна – zejména pak po dosažení stupně „homo sapiens“ v lidském vývoji. Lidem to tedy dovoluje rozum, kterým se od ostatních živočichů liší.

2.1 PROBLÉM SMYSLU ŽIVOTA Z HLEDISKA FILOSOFICKÉHO

A tak už antická filosofie položila základy všem oborům lidské činnosti a vzdělanosti. Mnozí filosofové té doby se kromě poznávání světa zabývali i závažnými otázkami lidského bytí. Hledali smysl lidského života. Moudrost antiky se uznávána dodnes a stala se již před křesťanskou érou, ale i dvě tisíciletí po narození Krista vodítkem pro rozvoj společnosti. Například období renesance čerpá ve všech oblastech lidské činnosti z antiky, usiluje o poznání smyslu života a tyto otázky jasně zaznívají z děl Shakespeara, Moliéra a dalších. Hledat pravdu ve vědách se pokoušel v 17. století René Descartes a velký pokrok v této oblasti učinil i jeho současník J.A. Komenský. V 18. stol. svými myšlenkami v tomto směru prosluli hlavně osvícenci (především pak Voltaire a Rousseau), na které pak v dalším století navázal I.Kant, G.W.F.Hegel a další.

V současné době nás přitahují filosofické výroky Viktora E. Frankla, M.Scott Pecka, Maxe Schelera a jiných.

„Otázka smyslu v celé své radikálnosti může člověka dokonce zdolat; to je častý případ zvláště v pubertě, tedy období, kdy se otvírá substancionální problematika lidského bytí duchovně zrajícímu mladému člověku“.¹

Otázku po smyslu života si klademe v jakýchkoliv obdobích našeho života, zejména pak, prožíváme-li nějakou osudovou změnu – může to být ztráta milovaného člověka, ať již hovoříme o úmrtí či rozchodu s ním, může to být propuštění ze zaměstnání nebo nějaké zranění či nemoc. V současné uspěchané době si tuto otázku lidé kladou hodně často asi proto, že jsou přetěžováni přemírou úkolů a starostí, které souvisí s finančním zajištěním rodiny a zachování určitého společenského postavení. Ale většinou to tedy bývá nějaký zlom. v životě, který nás zastaví a donutí nás k zamyšlení: „Proč tu jsem? Jaký to má všechno smysl?“ Vzniká tedy nějaký pocit zodpovědnosti člověka vůči svému životu, ke své životní náplni. Je to zodpovědnost před společností, před lidstvem, svědomím nebo před Bohem?

2.2 SMYSL ŽIVOTA Z HLEDISKA PSYCHOLOGICKÉHO

Každý máme určitou představu o povaze tohoto světa a to podle toho v jaké kultuře, v jaké rodině jsme vyrůstali, co nás v dětství ovlivnilo, co nás obklopovalo. Nebylo snad ani tak důležité, co nám rodiče říkali, ale co dělali, jak se chovali a tím vlastně ovlivnili v tom úzkém prostředí vytvoření našeho světonázoru. A i když se nacházíme v rodině, která není „nábožensky založená“, vytváříme si nějaké názory a postoje, sami musíme nasbírat zkušenosti s tím či oním, neboť většina dobře myšlených rad našich rodičů je ve skutečnosti nepřenosná. V podstatě se každý denně dostáváme do situací, které musíme řešit, nemůžeme před nimi nijak utéci a obracíme se tím na své svědomí, které musí volbu učinit. Mnoho situací nám v současné době připadá být nesmyslných.

¹ FRANKL, E. V. *Lékařská péče o duši*. Brno, 1994. ISBN 80-85319-39-X, s. 44.

Připadáme si, že spoustu energie vynaložíme bezúčelně. Když se nad tím ale více zamyslíme, vše má smysl. Jen musíme rozlišit podstatné od nepodstatného, protože informací, zážitků a impulsů je v současné době hodně a my se musíme učit rozlišit, co je pro nás prioritou.²

„Existují tedy situace, ve kterých je člověk postaven před volbu hodnot, před volbu vzájemně si odporujících principů. Volba by neměla být učiněna svévolně, takže je člověk opět vrácen a odkázán na svědomí, které samo vše učiní tak, aby jedinec učinil svobodné, nikoliv svévolné nýbrž zodpovědné rozhodnutí.“³ Každý den nám přinese mnoho situací, do kterých vkládáme své úsilí. Toto každodenní snažení je korunováno buďto radostí či zklamáním. Pokud bychom k těmto situacím zůstávali neteční, dospěli bychom ve své lhostejnosti k bodu, kdy pro nás vše pozbývá svého smyslu, stává se pro nás bezúčelným a nepodstatným.

Velmi důležitá je vůle ke smyslu života, o které se jedná v logoterapii⁴, jejímž důrazným zastáncem je rakouský filosof Viktor A. Frankl. Podle něj je největší chorobou naší doby bezcílnost, nuda a nedostatek smyslu a účelu. Tento psychiatr, na kterého se obraceli pacienti často pochybující o smyslu svého života, hovořil často o existencionální frustraci⁵ nebo také o existencionálním vakuu.

„Je to právě vůle ke smyslu, která se v současnosti stává dalekosáhle frustrovaná. Stále častěji se dnešních lidí zmocňuje pocit nesmyslnosti, který se vyskytuje společně s pocitem vnitřní prázdnoty – jedná se o jev, který jsem charakterizoval a nazval jako existencionální vakuum. Projevuje se zejména ve formě nudy a netečnosti. Zatímco v této souvislosti znamená nuda ztrátu zájmu – zájmu o svět, znamená netečnost, nedostatek iniciativy, iniciativy něco ve světě změnit, něco zlepšit.“⁶

² FRANKL, E. V. *Psychoterapie a náboženství*. Brno: Cesta, 2007. ISBN 80-7295-088-6, s. 59.

³ FRANKL, E. V. *Psychoterapie a náboženství*. s. 58.

⁴ srov. HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: Budka, 1994. ISBN 80-90 15 49-0-5, s. 99. logoterapie – termín V.E. Frankla, směr existenční analýzy snažící se odhalit biografii nemocného smysl života.

⁵ srov. HARTL, P. *Psychologický slovník*. s. 55, frustrace existencionální – uvědomování si bezcílnosti a prázdnoty smyslu života a vlastní existence.

⁶ FRANKL, E. V. *Psychoterapie a náboženství*. s. 67.

2.3 POHLED NA ADOLESCENCI ZE SOCIOLOGICKÉHO HLEDISKA

Škola je určitě prostředím, kde se mladí lidé navzájem ovlivňují ve svém chování navzájem. Od konce 19. století se hovoří o tzv. sociální facilitaci, kdy přítomnost druhých osob zjednodušuje neboli facilituje provedení úkolu. Neboli zjednodušeně řečeno: v rámci soutěživosti se např. studenti donutí k lepším výkonům. To snad platilo právě v době Baťovy mládeže, ale dosáhl by při výzkumu sociálních vlivů např. sociolog z přelomu 19. a 20. století N. Triplett⁷ stejných výsledků i dnes? Podle mého názoru by dnešní průzkum spíše odpovídal výzkumu W. a H. Latané z roku 1979, kteří zjistili, že přítomnost ve skupině znamená, že lidé se snaží méně; tomuto jevu se pak říká sociální lenivost: ta hovoří o nižším úsilí o jednotlivci, pokud je do činnosti zapojeno více lidí, než když je sám. Anonymita hraje tedy důležitou roli v sociální lenivosti.⁸ Tento jev se projevuje i dnes ve třídách a z praxe mohu potvrdit, že je třeba zadat konkrétní úkol konkrétnímu jednotlivci či skupince ve třídě, jinak by se učitel žádné snahy ze strany učňů a studentů nedočkal.

V souvislosti s tímto jevem je třeba uvést difuzi zodpovědnosti, která se často vyskytuje u mládeže: pokud se o úkol dělí celá třída a nepadá zodpovědnost na toho kterého jednotlivce, pasivní postoj se projevuje mnohem výrazněji.⁹ To se projevuje i v názorech a postojích; sdělují-li si pedagogové se žáky určité názory, stává se, že mnohdy jsou ze strany žáků jiné, (pokud jsou sdělovány třeba pomocí anonymního testu) než když Vám jsou sděleny v kabinetě mezi čtyřma očima. Velmi často se v současné době stává, že se mladí lidé snaží naopak před kolektivem vyniknout a negativně dotáhnou zdánlivě nekonfliktní situaci až do závažných porušení školního řádu. Je proto přínosnější při nějakém kárném přestupku pozvat si obviněné žáky jednotlivě, protože se často v konfliktních situacích neřídí už vlastním svědomím, ale identifikují se s davem, stávají se útočnější a to už nejen ke spolužákům, ale i k vyučujícímu. Z médií jsou známy

⁷ srov. HAYSOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-198 3, s.48.

⁸srov. HAYSOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. s. 48.

⁹srov. HAYSOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. s.51.

z poslední doby přímé útoky na učitele, které by si chlapci a dívky z doby školství I. republiky sotva dokázali představit. Zdaleka ne všichni učitelé se dokáží v klidu s každodenními problémy ve třídách vyrovnat.

Není žádným tajemstvím, že na českých školách vzrůstá lidská agresivita. K. Lorenz¹⁰ ji přičítá vrozeným genetickým faktorům, které vyvolávají nepřátelské reakce vůči druhým osobám. Ty se pak uvolní po určitém nahromadění, což může nejen ve školním prostředí způsobit nemalé problémy. K. Lorenz nabádá společnost k tomu, aby se již od mládí tato agrese uvolňovala společensky akceptovatelným způsobem (jako příklad uvádí agresivní sporty), kdy dojde ke katarzi-očištění, kdy se vybije agresivita.¹¹

A. Bandura¹² naznačuje, že chování, které vidíme kolem sebe hraje důležitou úlohu v našem vlastním jednání. Tedy budeme-li násilí sledovat často na televizních obrazovkách, určitě se staneme otrlejší a lhostejnější vůči němu i v reálném životě. *„Příčinnou souvislost mezi mediálním násilím a násilným chováním prokazuje v současnosti více než tři tisíce vědeckých studií. Studie dokázaly: čím realističtěji zobrazují média násilné činy, tím větší je pravděpodobnost, že se je děti a dospívající podle tohoto vzoru naučí provádět.“*¹³ Myslím, že právě zpřístupnění těchto filmů (často už i malým dětem) způsobilo u mládeže přejímání často ne příliš vhodných vzorů agresivního jednání, se kterým se identifikuje v reálném životě.

K sociálním trendům současné mládeže patří také vysoká sebedůvěra. Praxe ukazuje, že si věří i v oblastech, o kterých nemají ani ponětí. Říkáme dnes o nich v souvislosti s přezkoušením probrané látky, že pak při zkoušce prostě „zkouší“ projít a buď jim to vyjde a nebo nevyjde. Takové praktiky by málokterý student před sedmdesáti lety připustil; buďto byl na zkoušku či konkurz dobře připraven, a nebo jeho svědomí mu většinou vůbec nedovolovalo k takovému troufalému

¹⁰ srov. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0, s.144. K.Lorenz: rak. zoolog a etolog.

¹¹srov. HAYSOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. s.116.

¹² srov. HARTL, P. *Psychologický slovník*. s. 270. Bandura Albert – amer. psycholog zabývající se agresivním chováním z hlediska soc. psychologie.

¹³ KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů*. Praha: Galén, Edice Makropulos, 2008, ISBN 978-80-7262-410-2, s. 219.

kroku přikročit. Podle výzkumu J.F.Collinse z roku 1982 je význam názorů ve vlastní schopnosti – na rozdíl od jejich skutečné povahy - nesporně obrovský. J. F. Collinse zjistil, že sebedůvěra žáků měla přímý vliv na úsilí, které do úkolů vkládaly, a to se pak projevilo v jejich úspěšnosti.¹⁴ Tak se často stává, že svědomitý absolvent školy s nízkým sebevědomím, který se uchází o atraktivní pracovní místo, často u pohovoru neuspěje tak dobře, jako jeho méně nadaný, ale sebevědomý kolega. Podle A. Bandury vysoká sebedůvěra ovlivňuje strukturu myšlení a díky tomu i chování; např. jsme schopni si při vyšší sebedůvěře klást také vyšší cíle. Znamená to, že se do dané činnosti snažíme vložit více úsilí, snažíme se dílo zvládnout; důvěra ve zdar díla nás většinou dovede k úspěchu.¹⁵ Na tomto místě ale musím z praxe uvést fakt, že tento postoj současné mládeži velmi často chybí – chybí ji zdravá ctižádost. Často se při hovorech v třídnických hodinách setkávám s tím, že mnozí mladí lidé nemají vytyčeny žádné cíle. V otázce zaměstnanosti jsou velmi často skeptičtí a to zvláště ti, kteří mají (často i oba rodiče) bez práce. Mnoho učňů i studentů naší školy jsou nuceni při svých studiích pracovat, aby mohli školu vůbec dokončit. Ve škole jsou pak často unavení a nepozorní. V takových případech se někdy nedívám jejich rezignovaným postojům.

3 PRÁCE

Základním prvkem lidského bytí je práce. Má svůj zvláštní význam nejen pro jednotlivého člověka, ale také pro celou společnost, ve které žije. Je to důležitá činnost v životě jednotlivce, kterou si vydělává peníze nebo získává statky, aby si zajistil životní potřeby a získal majetek.¹⁶

¹⁴srov. HAYSOVÁ, N. *Základy sociální psychologie* . s.78.

¹⁵ srov.HAYSOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. s.79.

¹⁶ srov. FELDMAN, V. překlad z orig. *Život z víry*. nakladatelství Č.Budějovice, 1998. ISBN 80-86074-02-1, s. 279.

3.1 SMYSL ŽIVOTA VE VZTAHU K PRÁCI

Viktor E. Frankl zdůrazňuje, že se po smyslu života nemáme ptát, ale máme na něj odpovídat tím, že za život přebíráme odpovědnost. Z toho však vyplývá, že se nemá projevovat tato odpověď ve slovech, ale v našem jednání. Odpověď se musí vztahovat dle něj na konkrétní situaci a konkrétní osobu – tedy na konkrétní prostor lidské odpovědnosti, kde je každý člověk nenahraditelný a nezastupitelný. Má v té situaci konkrétní úkol, konkrétní poslání.¹⁷ *„Práce může být zvláště polem, na němž stojí jedinečnost individua ve vztahu k pospolitosti, a tak nabývá smyslu a hodnoty. Tento smysl a tato hodnota lpí však na výkonu vůbec (jako na výkonu pro pospolitost), nikoli však na konkrétním povolání jako takovém. Není tomu tedy tak, že snad jen jedno určité povolání nabízí nějakému člověku možnost naplnění.“*¹⁸ Viktor E. Frankl vysvětluje svým pacientům, že v žádném případě nezáleží na povolání, v němž člověk působí, daleko spíše na způsobu, jak působí; že záleží vždy na člověku samém, jestli to, co je pro jeho osobnost vlastní a jedinečné, do práce vloží a tím dá svému životu smysl, nebo ne.¹⁹ Tedy nejde jenom o to, vykonávat dle příkazů a předpisů svoji práci. Pokud ke svým pracovním povinnostem přidá něco osobního, tam teprve začíná šance dát životu povoláním smysl.²⁰ *„Nenahraditelnost a nezastupitelnost, jedinečnost a jednorázovost spočívá vždy v člověku, v tom, kdo koná, v tom, jak koná, a ne v tom, co koná.“*²¹ Ovšem zase není zcela v pořádku, žít pouze a jedině prací a tím zcela opomíjet svůj bezprostřední život. Někteří lidé chápou práci pouze jako prostředek k vydělávání peněz a jako takový se jim stává sebeúčelem.²² *„Tak má člověk mnoho peněz a jeho peníze mají sice uplatnění (na co), ale jeho život nemá účel (žádné k čemu). U takových lidí bují výdělečný život nad jejich vlastním životem.“*²³ Existenciální význam povolání podle Frankla je nejzřetelněji patrný

¹⁷ srov. FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. s. 113.

¹⁸ FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. s. 114

¹⁹ Tamtéž, s. 114.

²⁰ srov. FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. s. 115.

²¹ FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. s. 115.

²² srov. FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. s. 116.

²³ FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. s.116.

v případě nezaměstnanosti.²⁴ Život člověka v této situaci často ztrácí smysl, člověk sám se cítí vnitřně nenaplněný, neúčinný a často se stává důsledkem toho vůči svému okolí apatický. Frankl ale názor, že je práce jediný smysl života, vyvrací, když tvrdí, že člověk může být schopen práce, a přesto nemusí vést smysluplný život; a jiný může být práce neschopným, a přesto může dát svému životu smysl.²⁵ „*Schopnost práce není všechno, není ani dostačujícím, ani nutným důvodem, aby život byl naplněn smyslem.*“²⁶

3.2 SMYSL LIDSKÉ PRÁCE

Člověk si práci obstarává prostředky na obživu, ale zároveň je prací formován, vzděláván a vychováván. V pracovním procesu dozrává v kvalitnější bytost, která se neustále prací utváří. Pokud svou práci vykonává s radostí a dobře, je nejen přínosem pro obecné blaho, ale jeho osobnost mravně roste a stává se prací stále dokonalejší.²⁷ V katolickém katechismu pro dospělé /Život z víry/ se uvádí, že nasazování sil k práci vůbec neodporuje důstojnosti člověka, ale naopak toto úsilí ho formuje a přispívá k tomu, aby se v práci stal ještě více člověkem.²⁸ Člověk tedy svou prací nemění jen vnější okolí, ale mění také sám sebe. „*Získává zkušenosti, dovednosti, rozvíjí svůj intelekt, učí se spolupracovat s jinými a prochází procesem socializace.*“²⁹ Důležité je mít cíl. Schopnost dlouhodobého sledování cíle vznikla právě v pracovní činnosti. Díky abstraktnímu myšlení si může člověk vytvářet životní ideály a hodnoty, dokáže být dlouhodobě zaměřen na svůj cíl.³⁰

²⁴ srov. FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. s. 116.

²⁵ srov. FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. s. 118.

²⁶ FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. s. 119.

²⁷ srov. FELDMAN, V. překlad z originálu *Život z víry*. s. 279.

²⁸ srov. *Život z víry*, s. 279.

²⁹ MACHAČ, M. MACHAČOVÁ, H., HOSKOVEC, J., *Emoce a výkonnost*. SPN Praha, 1988. ISBN 14-498-88, s. 155.

³⁰ srov. MACHAČ, M. MACHAČOVÁ, M., HOSKOVEC, J. *Emoce a výkonnost*. SPN Praha, 1988. ISBN 14-498-88, s. 42.

3.3 PRÁCE Z POHLEDU ENCYKLIKY LABOREM EXERCENS

Papež Jan Pavel II. svou encyklikou o lidské práci z roku 1981 završuje myšlenky předchozích encyklik vztahující se k práci. „*V sociální nauce církve se všechno točí kolem práce, ona je jejím ústředním bodem, osou i klíčem.*“³¹

V této encyklice přichází Jan Pavel II. s novým zásadním tématem a to o práci jako takové. Dosud totiž se jednalo o pracovních poměrech těch, kteří práci vykonávají. Ale papež si v tomto dokumentu klade otázku, co vůbec lidská práce je, zdůrazňuje osobní charakter lidské práce.³² „*Důstojnost práce netkví v jejím objektivním, nýbrž subjektivním rozměru, tzn. že nezáleží na to, co člověk dělá, ale na tom, že práci vykonává člověk jako bytost vybavená od Boha důstojností a svobodou.*“³³ Nabízí se nám tu pohled na práci nejen z racionálního hlediska, ale i z úhlu, kdy je názor na práci pouhému rozumovému poznání nepřístupný. „*Práci na zemi se má rozmnožovat nejen ovoce našeho přičinění, ale i lidská důstojnost, bratrské společenství a svoboda. Práce nemá sloužit jen pozemskému pokroku, ale i růstu Božího království, do něhož jsme všichni povoláni mocí Ducha svatého a slovem evangelia.*“³⁴ Tento odkaz nabývá v současné materialisticky zaměřené době na velké důležitosti. Člověk si svou prací nejen obstarává prostředky k obživě, ale touto námahou, tedy prostřednictvím práce, se přibližuje Bohu. Tedy není to jen dnešní přesvědčení uznávat práci jen jako prostředek k dosažení největšího životního standardu, v němž mnoho lidí vidí vlastní smysl života.³⁵

³¹ autor neuveden, dostupné na http://www.kebrle.cz/katdocs/soc/enc/Laborem_Exercens.htm, [2. 12. 2010], s. 1.

³² srov. MARTÍNEK, C. *Cesta k solidaritě*. Svitavy: Trinitas, 1998. ISBN 80-86036-07-3. s. 56.

³³ MARTÍNEK, C. *Cesta k solidaritě*. s. 98.

³⁴ MARTÍNEK, C. *Cesta k solidaritě*. s. 102.

³⁵ srov. MARTÍNEK C., *Cesta k solidaritě*. s. 102.

4 VÝCHOVA MLADÉHO ČLOVĚKA

Výchova je uvědomělá péče o člověka, která působí do jeho nitra tak, aby v něm byla vyvolána žádoucí odezva jeho schopností a vloh po stránce intelektové, citové i sociální. Tyto vlohy by měli pedagogové harmonicky rozvíjet a jejich snažení by mělo dopomoci dítěti k dosažení životního cíle.³⁶

4.1 VZTAH KE SMYSLU ŽIVOTA A PRÁCI V OBDOBÍ ADOLESCENCE

V završení dospívání přijímáme svět jako vplutí do vytoužené svobody, kdy nás již tolik nebudou omezovat rodiče, školní docházka přestává být povinnou a cítíme, jakoby nám celý svět ležel takzvaně u nohou.

Mnozí ale nedokáží přijmout odpovědnost a sebekázeň, které dospělost vyžaduje. Mnoho lidí se s tím nedokáže vyrovnat do konce života – hledají vinu a odpovědnost v někom jiném, potřebují mít nějaký subjekt, na který mohou vinu za svůj stav svěst.³⁷ Často vzniká nebezpečí, že mladý člověk mnohdy neví, co si vlastně s nabytou svobodou počít. Přidá-li se k tomu strach z budoucnosti a krize smyslu / a to se nemusí týkat jenom mladých lidí/, která je stále výraznější, hledá pak člověk jistotu v čemkoliv. V negativním slova smyslu to může být sekta, parta pravidelně popíjejících lidí, v horším případě drogově závislí. Prostě jakýkoliv únik z reality je v tom věku vítán.

Na jedné straně se dokáže adolescent trápit důsledkem válek, ekologickými katastrofami, konflikty v lidských vztazích, a na druhé straně je přísným soudcem společnosti – především pak rodičů a učitelů. Snaží se svůj život vést často k tomu, co je správné a prospěšné. Přemítá už o základních osobních motivech a hodnotách – např. o tom, o čem se mu jedná, na čem nebo na kom mu záleží, čeho chce a jakým způsobem dosáhnout. Hledá tedy svou identitu.³⁸ V této době se rychle mění postavení jedince ve společnosti. Mladý člověk získává nové role,

³⁶ kardinál TOMÁŠEK, F. *Pedagogika*. Brno: Nibowaka, 1992. ISBN 80-901294-0-4, s. 11.

³⁷ srov. PECK, M.Scott. *Nevyšlapanou cestou*, Olomouc, 1994. ISBN 80-85885-12-3 s. 244.

³⁸ srov. HARTL, P. *Psychologický slovník*. s.75. identita: soubor rysů, podle nichž je jedinec znám v urč. specifické skupině

spojené s vyšší sociální prestiží. Emancipace z vázanosti na rodinu je obvykle dokončena, vztahy s rodiči se stabilizují, zklidňují.³⁹

V době adolescence se člověk většinou nachází na střední škole nebo v učebním oboru, který určuje i jeho budoucí roli. V dnešní době ale bohužel nepřinese absolvování školy velký zisk jako za Baťovy éry; jeho budoucí sociální postavení ani ekonomické výhody nebudou školním prospěchem ovlivněny. Také proto bývá motivace učňů poměrně slabá.⁴⁰ V adolescenci se vytváří vztah k výkonu; zatím se odehrává převážně ještě ve školních lavicích, ale v budoucnu se projeví v nějaké pracovní činnosti, kdy se projevuje aktivněji se všemi důsledky a riziky nebo se raději stahuje do pozadí. Vyučení mladí lidé nastupují do zaměstnání ještě v období adolescence. Stávají se tím samostatnější, otevírá se jim cesta k vytoužené svobodě, ale i k větší zodpovědnosti. Adolescent sice s potěšením zjišťuje, že se stává nezávislejší, ale konkrétní zaměstnání může být zdrojem problémů a zklamání. „*Velmi často se zde projevuje rozpor mezi skutečností a očekáváním. Role začátečníka má nízký sociální status. Starší spolupracovníci mu automaticky přisoudí podřízené postavení, které se někdy nevztahuje pouze na pracovní aktivity. Pokud není mezi spolupracovníky věkově blízký jedinec, který by v podobné situaci představoval oporu, bývá adaptace na prostředí pracoviště i skupinu zaměstnanců obtížná.*“⁴¹ Tento postoj je samozřejmě pro většinu adolescentů těžko přijatelný. Když se k tomu přidá ranní vstávání, časové omezení pracovní dobou a určitá konformita se společností, pak pro ně práce symbolizuje ztrátu svobody, nespokojenost, zklamání z očekávání a nepříjemnou zátěž. Pokud se se svou rolí neidentifikují, stává se krajním řešením odchod ze zaměstnání, zalíbí se jim „nicnedělání“ a vzniká určité riziko, že si takový postoj a styl života zafixují.⁴²

Mladý člověk je v tomto období výbušnější než kdykoliv jindy, má často sklony k negativismu, je vzdorovitý a velmi kritický. Je často nevyrovnaný

³⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0, s. 253.

⁴⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. s. 260.

⁴¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. s. 294.

⁴² srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. s. 295.

a dostává se častěji než jindy do konfliktů se svým nejbližším okolím. K jeho problematickému dospívání přispívá okolní svět se svými rychlými společenskými proměnami, které mohou být příčinou obtíží při výchově dnešní mládeže.⁴³ Toto období je komplikované už samo o sobě, kdy „*vychovatel má na jedné straně vést jedince k postupnému optimálnímu zařazení do společnosti a světa práce a na druhé straně mu má ponechávat plný prostor pro rozvoj všech jeho osobních předpokladů a sklonů – a tak umožnit naplnění jeho života.*“⁴⁴ Při jakékoliv činnosti, tedy nejenom ve školním prostředí, je důležitá motivace. „*Motivace je termín odvozený z latinského movere – hýbati, pohybovati. Znamená souhrn hybných činitelů v činnostech, učení a osobnosti. Hybným činitelem míníme takové skutečnosti, které jedince podněcují, podporují, nebo naopak tlumí, aby něco konal, nebo nekonal.*“⁴⁵ Asi každý, nejen člověk v adolescentním období, je povzbuzen k další práci nějakým úspěchem, kladným hodnocením druhými členy sociální skupiny, společenským uznáním, pochvalou rodičů. To ho motivuje k další práci, posiluje v další činnosti. Může to pociťovat jako závazek vůči sobě i druhým lidem, který ho nutí plnit očekávání našeho okolí. Učí se při jakékoliv činnosti vytyčovat cíle, které ho dokáží povzbudit, dát jeho životu smysl. Pro ně se často člověk učí obětovat svůj klid a pohodlí a má tak možnost zažívat trápení při překonávání překážek a naopak opojení blahem při jejich dosažení. Pokud se již u adolescentů podaří, aby radost z vykonané práce nebo dobře složené zkoušky umocnila jeho motivační zápal, pak se mu otevírá cesta, kdy takové uspokojení bude vyhledávat, bude ho naplňovat a stane se jeho potřebou, dá jeho životu smysl.⁴⁶

⁴³ srov..LANGMEIER, J. D.KREJČÍŘOVÁ, *Vývojová psychologie*. s. 147.

⁴⁴ LANGMEIER, J. D.KREJČÍŘOVÁ, *Vývojová psychologie*. s.148.

⁴⁵ ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*, Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7066-534-3, s.84.

⁴⁶ srov. ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. s. 123.

4.2 VÝCHOVA MLÁDEŽE K ŘEMESLU

Se smyslem života a prací souvisí výchova, která funkci bezsmyslnosti zmírňuje a nastoluje řád původně vycházející z tradice bible. Plnění těchto norem lidského chování se odráží ve svědomí každého jednotlivce. Tento hlas svědomí nás pak doprovází v životě, k němu se přikláníme, jemu nasloucháme, ač jsme nábožensky založení či ne.

K naší výchově přispívají každodenní situace – tedy sám život. Hlavně je třeba znovu zmínit nezastupitelný podíl rodiny a dále pak školní výchovu. Její smysl by měl vést k celkovému smyslu lidského bytí, k vybědnutí z každodenních obstarávek, přičemž toto snažení není chápáno jako dílo jednoho jediného obratu, nýbrž spíše jako úděl, stálé úsilí, stálá péče, kterou musí odpovědní lidé vykonávat.⁴⁷

Bohužel, i když vychovávající vloží do svého konání spoustu úsilí a předsevzetí, není nikdy jisté, jak výsledek dopadne.⁴⁸ Při výchově musí počítat i s vnějšími vlivy jako je společnost nebo životní události. „*Vychovávání také není obrábění, jehož produkt má v mezích stanovené tolerance plánovanou podobu.*“⁴⁹ Přitom by žák neměl přednostně vnímat učitelovu osobnost. Ta má být pouze stínem výchovy, kdy žák si má na jejím pozadí uvědomovat svoji odpovědnost. Tedy žák není následovníkem učitele, ale jeho prostřednictvím si vytváří své postoje k životu, vytváří si názory, hodnoty.

*„V tomto směru je jedním z nejvýznamnějších úkolů učitelského působení mizet, vymazávat se co působitel. Ovšemže nikoli z falešné skromnosti či osobní pokory, nýbrž pro věc samu: není a nesmí to být učitel, k čemu se má upírat pozornost a veškeré úsilí žákovo.“*⁵⁰

Vychovatel by si měl tedy uvědomit, že on není hlavním smyslem edukace, ale je jen pozadím, na kterém si žák vytváří své životní hodnoty postoje, názory. Vychovatel jen poukazuje, naznačuje, jemně až nenápadně vede. Nechává však

⁴⁷ srov. PALOUŠ, R. *Čas výchovy*. Řím: Studium, 1987. ISBN neuváděno, s. 206.

⁴⁸ srov. PALOUŠ, R. *Čas výchovy*. s. 268.

⁴⁹ PALOUŠ, R. *Čas výchovy*. s. 268.

⁵⁰ PALOUŠ, R. *Čas výchovy*. s. 275.

studentovi možnosti přemýšlení a svobodného rozhodování. Přispívá tak k vytváření jeho vlastní zodpovědnosti a možnosti volby.

Neomezuje výklad jen na pouhé řečnění a hlásání převzatých myšlenek, ale vkládá do výuky své srdce, své nabyté znalosti, cit pro člověka a danou situaci. A nesmíme zapomenout, že pro mladé lidi je důležitější než naše slova náš osobní postoj.⁵¹ „*Chcete-li k mladým lidem úspěšně promlouvat, musíte žít to, co učíte, a dát jim najevo skutečnost, že o ně máte upřímný zájem.*“⁵²

Vztah studentů a učitelů je dnes často založen na přátelství. Učitelé už nejsou jenom autoritou, jako tomu bylo často v minulosti a studenti a učni nejsou nuceni k tomu, aby jen poslouchali, ale mají být vedeni ke svobodnému vyjadřování svých vlastních názorů. Na jednu stranu zní tento názor svobodomyšlně a progresivně. Na druhou stranu však je ale velmi těžké najít tu správnou rovinu ke komunikaci tak, aby nedošlo ke zneužití autority vyučujícího. Pak by už edukační proces nikdo neusměrňoval a ztrácel by svůj smysl.

Škola má tedy vybudovat charakter, který je si vědom hodnot. Tam se nachází inspirativní sociální prostředí pro vytváření žebříčku hodnot. Může jím být sice i rodina, ze které jedinec vzešel, ale škola má v tomto ohledu výhodu v tom, že se víc přibližuje společenskému cíli a to proto, že je kritičtější a má méně zaujatý postoj než rodiče.⁵³ „*Teprve promyšlená čistá fenomenologická analýza na způsob, jak sám sobě rozumí prostý a jednoduchý člověk, člověk ulice, by nás naučila, že lidství znamená být neustále konfrontován se situacemi, které jsou zároveň darem i úkolem. Je nám uloženo naplnění smyslu. A zároveň dostáváme možnost dojít skrze naplnění smyslu k vlastnímu sebeuskutečnění (seberealizaci). Každá situace je voláním, které posloucháme a kterému nasloucháme.*“⁵⁴ Tedy důležité je probuzení zájmu v člověku o danou činnost, který vede k rozvoji významných stránek osobnosti. Práce napomáhá formovat aktivní životní postoj a účastníky vede k angažovanosti v širších až celospolečenských souvislostech.

⁵¹ BURNS, J. *Nebojte se věnovat mladým*. Brno: Nová naděje, 1994. ISBN 80-901726-1-X. s.157.

⁵² BURNS, J. *Nebojte se věnovat mladým*. s. 158.

⁵³ srov. ADLER, A. *Porozumění životu*. Praha: Aurora, 1999. ISBN80-85974-76-2. s.95.

⁵⁴ FRANKL, V. E. *Psychoterapie a náboženství*. s. 60.

Všechny tyto kvality pak mladý člověk přenáší nejen do oblasti práce, ale i do ostatních sfér života mladého člověka. *„Dlouhodobý rozvoj zájmu umožňuje dosáhnout vyššího stupně odborných znalostí a dovedností. Odkrývá nadání, rozvíjí tvůrčí schopnosti a v optimálním případě přerůstá až do celoživotního profesního zaměření, zejména v technické nebo přírodovědné zájmové činnosti. Volba povolání není nahodilá a uskutečňuje se v souladu s předpoklady i osobními ambicemi mladého člověka.“*⁵⁵

4.3 HISTORICKÝ VÝVOJ UČŇOVSTVÍ

Každá lidská činnost prochází historickým vývojem a stejně je tomu i v oblasti vzdělávání, učňovské nevyjímaje. Název „učěň“ vznikl sice už v době pozdního středověku a běžně se začal používat až v období industrializace, avšak výuka mládeže v jednotlivých oborech lidské činnosti sahá hluboko do starověku a přímo souvisí se vznikem a rozvojem jednotlivých řemesel. Byl to účinný systém předávání dovedností, zručnosti další generaci, bez kterého si pokrok nelze představit.

Objevy archeologie a historické artefakty, které zdobí muzea dnešní doby jsou dokladem o vysoké úrovni řemeslné zdatnosti, mnohdy až do dnešní doby nepřekonané; této úrovně mohlo být dosaženo jen za předpokladu, že tehdejší mistři svého oboru si své umění nevzali do hrobu, učili další generaci a tím mohlo být dosaženo permanentního pokroku.

Středověk přinesl další relativní pokrok v oblasti řemeslnického vzdělávání, které mělo převážně praktický charakter. Zásadní změnou bylo zvýšení významu měšťanské společnosti, sestávající převážně z mistrů jednotlivých řemesel, kteří se posléze sdružovali do cechů, kde panoval již stálený systém výchovy učedníků. Ti ve finále výuky získávali tovaryšský status s následnou snahou o získání vlastní praxe a zařazení do cechu. Vandrování těchto mladých lidí do světa bylo tehdy důležitým faktorem pro získávání kvalifikace.

⁵⁵ KOHOUT, J. *Učňovská mládež včera dnes a zítra*. Praha: Práce, 1988, ISBN neuvedeno, s. 135.

Vznik manufaktur, které byly předstupněm revolučního pokroku v době industrializace, dával možnosti uplatnění dobrých řemeslníků ve výrobě. Výuka učňů v té době však byla pro mladé adepty řemesel do první poloviny 20. století tvrdou řeholí; často se vedle řemesla museli věnovat domácím pracím v domácnosti mistra včetně úklidu ba i ošetřování mistrových dětí. Ne nadarmo trvá z té doby rčení „učení mučení“. Teoretická výchova byla opomíjena a kvalita učení byla velmi rozdílná. Přes všechna negativa tohoto období byla pro život připravena řada špičkových odborníků, kteří se prosadili jako vyhledávaní živnostníci a v mnoha případech se stali velkým přínosem pro nastávající průmyslovou revoluci v 19. a následném století. Cílem mladých lidí této epochy bylo stát se dobrým řemeslníkem a uplatnit se v prostředí nově budovaných dílen, továren a nakonec i učilišť dorostu.

S rozvojem techniky, organizace výroby a požadavků na produktivitu vyvstává do popředí nutnost vyššího stupně kvalifikace a tudíž nový trend v rozvoji učňovského školství.

4.4 BAŤOVA MLÁDEŽ JAKO EXEMPLÁRNÍ PŘÍPAD

Zabýváme-li se učňovským školstvím ve vztahu ke smyslu života v oblasti práce, nelze obejít principy a výsledky učňovského školství v období doslova revolučního rozvoje a prosperity firmy Baťa, která kladla velký důraz na důkladnou přípravu mladých lidí pro budoucí povolání. Samotná firma vznikla ze ševcovské dílny a na sklonku 19. století zaměstnávala asi 60 lidí.⁵⁶ Rodina Baťů přecházela postupně k formě velkovýroby, takže v prvních letech svobodné ČR měly závody Baťa již 5000 zaměstnanců a v roce 1931, kdy vlastně vrcholila celosvětová hospodářská krize, téměř 20 000 lidí.⁵⁷ Tento bouřlivý rozvoj firmy neměl v tu dobu obdoby nejen v ČR, ale i v Evropě. V období největšího rozvoje firmy položil její tehdejší šéf – Tomáš Baťa důraz nejen na organizaci práce,

⁵⁶ IVANOV, M. *Sága o životě a smrti Jana Bati a jeho bratra Tomáše*. Vizovice: Lípa, 1998. ISBN 80-86093-14-X. s. 24.

⁵⁷ IVANOV, M. *Sága o životě a smrti Jana Bati a jeho bratra Tomáše*. s. 81.

cílevědomou investiční činností, strojové vybavení včetně moderní techniky, ale také podle jeho názoru neméně důležité otázky personální politiky. Na základě toho patřila mezi priority výchova mladé generace, tedy učňovské školství postavené na moderních principech úzkého sepětí teorie s praxí. K ujasnění těchto záležitostí byly velmi prospěšné cesty na zkušenou do USA⁵⁸, kde získali Tomáš a posléze i Jan Baťovi důležité poznatky v oblasti výroby, ale i v přípravě lidí na výrobní proces. Na základě toho si ujasnili další postup v modernizaci učňovských škol.

*„My rozhodně nepotřebujeme pro naše děti jen vysvědčení. My potřebujeme, aby se naučily dobře a rychle myslet, také vydělávat, aby byly s to, udržet krok s Američany a Angličany lépe, než jsme to dovedli my. Aby měly odvahu hledat si svůj chléb jinde než u státní pokladny. Aby děti měly dobře placené učitele a aby si rodiče nemysleli, že starost o výchovu dětí patří jen státu.“*⁵⁹

Bratři Baťovi si pod pojmem kvalifikace nepředstavovali pouze odbornou zdatnost, ale na předních místech byly morální kvality mladého člověka. K těmto hodnotám patřilo a mělo by patřit dodnes – poctivá práce, čestné jednání, průbojnost, ctižádostivost, sebedůvěra a v neposlední řadě věrnost firmě. Zdůrazňoval skutečnost, že v době krize nejdříve ztrácejí práci lidé nekvalifikovaní a také ji obtížně nacházejí. To je přirozené, protože každá krize nutí ke změnám ve výrobě a každá změna vyžaduje pracovníky vzdělané, schopné učit se, vyžaduje dělníky kvalifikované. Této kvality lze podle Jana a Tomáše Baťových dosáhnout jen soustavnou výchovou průmyslového dělnictva.⁶⁰

Takto hovoří Jan Baťa o době hospodářské krize, která zasáhla všechna odvětví a postihla i jeho firmu. K tomu je třeba dodat, že ani v této kritické době zde nedošlo k propouštění.

Při modernizaci školství pokládá za důležité rozšířit dosavadní stav zejména z těchto hledisek:

1. Rozmnožování soukromých škol, jež se nejlépe osvědčují.

⁵⁸ Tamtéž. s. 32 -35.

⁵⁹ autor neuveden, [cit. 2. 12. 2010], dostupné na www.zlin.estranky.cz – Baťův systém (Batismus) – s. 1.

⁶⁰ srov. BROŽ, I. *Chlapi od Baťů*. Praha: Epoque, 2002. ISBN 80-86328-04-X. s. 21.

2. *Předběžná obchodní praxe před studiem.*
3. *Rozmnožování hodin pro učení jazyků.*
4. *Rozšíření večerních škol a podporování soukromých učilišť.*
5. *Zařízení přednášek praktických odborníků ve školách v rozsahu 50 přednáškových hodin ročně. Zavedení povinné předběžné praxe pro profesory a učitele odborných škol.*
6. *Povinná praxe o prázdninách.*
7. *Mezinárodní dohody o výměně dorostu na praxi.⁶¹*

Tyto úvahy a požadavky byly realizovány i za cenu velkých investic a nákladů v první polovině dvacátých let k budování učňovského školství u firmy Baťa pod oficiálním názvem Baťova škola práce (BŠP). Při realizaci těchto záměrů bylo využito poznatků z Fordovy školy v USA, které získali Baťovci při svých poznávacích cestách.⁶²

První chlapci byli přijati v roce 1925 a dívky v roce 1929 a její absolventi vycházeli po třech později po čtyřech letech. „*Závodní školy firmy Baťa tvořily odborné školy (BŠP) se zaměřením obuvnickým, koželužským, chemickým a textilním o celkovém počtu 51 tříd s 1560 žáky. Škola pro děvčata měla 28 tříd s 820 žákyněmi. Tento vskutku velký kolos doplňovala čtyřletá odborná strojnická škola, ve které první dva ročníky obsahovaly učivo odborných pokračovacích škol a dva další ročníky byly mistrovskou strojnickou školou. Ve všech těchto školách fungujících na bázi závodních baťovských institucí museli být žáci přes den v praktickém zaměstnání.*“⁶³ Statistické údaje z knihy *Chlapi od Baťů* uvádím proto, abychom si dovedli představit velikost celého komplexu vzdělávání ve firmě. Toto jsou údaje z poloviny třicátých let, kde byly BŠP v plném rozkvětu. Od skromných začátků po první světové válce se dopracovali Baťovci ke komplexu, který neměl v ČR obdoby a patřil k největším a nejlépe

⁶¹ BROŽ. I. *Chlapi od Baťů*. s. 23.

⁶² autor neuveden, [2. 12. 2010], s. 1, dostupné na www.zlin.estranky.cz – Baťův systém (Batismus) s. 1.

⁶³ BROŽ. I. *Chlapi od Baťů*. s. 22.

propracovaným systémům lehkého průmyslu na světě. Na to také vzpomíná v úvodu ke knize Miroslava Ivanova PhDr. Pernes:

„Fascinoval mě jejich plán na přeměnu prostých moravských chasníků ve zcela nové lidi úspěšné v životě. Nejlepší z nejlepších. Jejich mladí mužové a mladé ženy, kteří nejen ovládají své řemeslo, ale kteří jsou vzdělaní, kteří jsou schopni hovořit několika světovými jazyky a kteří svoji firmu sebevědomě a úspěšně zastupují na všech kontinentech. A pokus s Tomášovem (zvláštní internát pro Tomášovce), který měl vychovávat gentlemany zvyklé pohybovat se zcela přirozeně v žaketu a s cylindrem na hlavě, stejně jako v montérkách u výrobního pásu v tovární hale, je zcela neuvěřitelný.“⁶⁴

Tomáš a později Jan Baťa si byli vědomi důležitosti systematické výchovy a vzdělávání, neboť rozvoj firmy vyžadoval nové kádry pro vlastní výrobu nejen ve Zlíně, ale postupně na všech kontinentech. Rovněž obchodní síť v ČR a v celém světě potřebovala hotové lidi nejen odborně zdatné, ale i s požadovaným charakterem. To vše bylo možno očekávat právě od absolventů Baťových škol.

Doslova raketový rozvoj firmy a její úspěchy byly nejlepší reklamou pro úspěšný nábor nových mladých lidí do firemních učilišť. Vysoký počet zájemců dával možnost kvalitního výběru. V roce 1929 se do nových učilišť hlásilo 1 400 uchazečů, v roce 1930 již 2 000, v roce 1933 dokonce 10 000 a v roce 1937 již 21 000 uchazečů. V průměru se z přihlášených přijímala asi jedna desetina.⁶⁵

Internátní výchova měla polovojskový charakter a byla vedena spartánským způsobem. To potvrzuje i denní režim. Po budíčku následovala rozcvička, osobní hygiena, úklid světnice, snídaně a posléze odchod do zaměstnání, kde pracovali mladí lidé pod dohledem zkušených mistrů v běžné výrobě a po večerech (včetně soboty) absolvovali teoretickou výuku od 18.30 do 21.30.⁶⁶

Velká pozornost byla věnována tělovýchově a výsledky v kategorii dorostu a později i dospělých dosahovaly celorepublikové úrovně. Uprostřed třicátých let

⁶⁴ PERNES, J. předmluva ke knize M.IVANOVA, *Sága o životě a smrti J.Bati a jeho bratra Tomáše*. Vizovice: Lípa, 1998, ISBN 80-86093-14-X, s. 6.

⁶⁵ autor neuveden, [2. 12. 2010], s. 1, dostupné na www.zlin.estranky.cz – Baťův systém (Batismus) – s.2.

⁶⁶ Tamtéž. s. 5.

byly uplatněny nastavbové formy vzdělávání, a posléze průmyslová škola, která měla tři vzdělávací stupně: základní, mistrovskou a vyšší končící maturitou.

Skutečnou špičkou v systému vzdělávání u firmy byli „Tomášovci“. Tam byli zařazeni nejlepší mladí muži. V tomto oddělení se vyučovalo nejen odborným předmětům, ale důraz byl položen na cizí jazyky a také na společenské chování. Ti nosili po práci žakety a cylindry a pak se dovedli pohybovat mezi společenskou špičkou nejen doma, ale i v zahraničí.⁶⁷ Byli to pozdější obchodní zástupci nebo manažeři, rozsetí ve filiálkách po všech kontinentech.

V BŠP všech stupňů byla věnována značná pozornost také kultuře, tělovýchově a sportu.⁶⁸ Na široké základně byl budován i špičkový sport, který postupně nabyl celostátního významu. Vždyť kupříkladu fotbalisté, boxeři a atleti patřili k nejlepším týmům v republice. Z té doby je známa řada rekordmanů ze Zlína a mezi jinými také fenomén Emil Zátopek.

Každý učeň – mladý muž nebo mladá žena - dostávali výdělek, část měli jako kapesné, ale větší část si povinně ukládali, takže po ukončení školy měli k dispozici slušnou částku – až několik tisíc korun, se kterými mohli volně nakládat.⁶⁹

Velmi přísný, ale také úspěšný systém výchovy v BŠP byl mnohdy předmětem kritiky zejména od konkurence v tom smyslu, že je příliš náročný pro absolventy v mladistvém věku, ale výsledky dávaly těmto metodám za pravdu, z učilišť vycházeli skuteční a dospělí mladí lidé, kteří byli zárukou další prosperity firmy a sami měli dobrý pocit zajištěných životních jistot. Podle zkušeností BŠP organizovala firma školení a kurzy při rozvíjení svých aktivit na celém světě a mnohé zásady mají platnost dodnes.

Později, tedy v roce 1936 usoudilo vedení firmy, že je třeba ustoupit od poměrně vyčerpávajícího programu dne mladých mužů a mladých žen a stanovilo dny praktické práce v provozu a dny teoretické výuky. K tomu Jan Baťa prohlásil:

⁶⁷ autor neuveden, srov. Baťova škola práce, Klub ABŠ, dostupné na www.zlin.estranky.cz – Baťův systém (Batismus), s. 7.

⁶⁸ tamtéž, s. 3.

⁶⁹ autor neuveden, srov. Baťova škola práce, Klub ABŠ, dostupné na www.zlin.estranky.cz – Baťův systém (Batismus), s. 19.

„V dnešním školském systému však není příležitosti ke vzdělávání mladých továrních dělníků, kteří pracují v továrnách celý den a mají k učení pouze večery. Budování tohoto průmyslového školství pro lidi v průmyslových dílnách rukama pracujících nás postaví před mnohé, dosud neznámé problémy. V první řadě to bude problém učitelů, protože toto školení vyžaduje učitelů znalých práce. Tyto učitele si nejlépe vychováme z nejschopnějších továrních pracovníků, kteří tu získávají vítanou příležitost k příjmu. Ti prokáží největší službu státu a oboru tím, že předají mladým své zkušenosti.“⁷⁰

Z toho vyplývá, že vedle prosazování nejnovějších poznatků v oblasti teorie kladl velký důraz na praktickou stránku výuky a o jejich optimální prolnutí.

Zásluhou perspektivní přípravy mladých lidí u Baťa se stává dříve provinční zaostalé město Zlín průmyslovým centrem významným pro celou předválečnou ČSR. A zároveň také městem mladých lidí se solidními možnostmi pro budoucnost. Tisíce mladých lidí zde našlo nový domov v 3 700 domcích vystavěných firmou pro zaměstnance.⁷¹ Vzniklo postupně propracované kulturní a společenské zázemí nejen ve zlínské aglomeraci, ale i na pobočných závodech v zemi, ale i v zahraničí. A to měl Baťa dalekosáhlé plány budování firmy, ale ty byly překaženy nebo podstatně omezeny druhou světovou válkou a poválečným společenským a politickým vývojem u nás a v celé Evropě. Závody Baťa byly znárodněny a původní záměry ve vzdělávání mladých lidí byly postupně rozmělněny a zpolitizovány.

Tento nepředpokládaný vývoj byl v příkrém rozporu s tím, co těsně před válkou Jan Baťa prohlásil:

„V naší republice je tisíce míst pro ty, kteří chtějí být vůdci práce, prodeje a obchodu. Radím vám: vyhledávejte odpovědná místa, hlase se do ciziny. Tam vás bude nejvíce třeba, tam získáte vědomosti a majetek. V naší továrně jsou desetitisíce míst pro lidi, kteří chtějí a mají vůli pracovat. Na tisíce míst je pro

⁷⁰ BROŽ, I. *Chlapi od Baťů*. s. 22.

⁷¹ Tamtéž. s. 30.

*vůdce výroby a práce. Zřejmě desítky tisíc míst pro ty, kdo se chtějí stát vůdci prodeje. Tato však čekají na vás.*⁷²

Chceme – li rekapitulovat tuto část, pak je nejpřehlednější dát do vzájemné souvislosti, co na jedné straně nabízela firma a její vzdělávací systém mladým lidem za co naopak bylo od těchto mladých lidí vyžadováno, aby mohli jednak splnit požadavky učňovského období, pokračovat ve vzdělávání a nakonec se stát úspěšnými kmenovými zaměstnanci.

Firma Baťa nabízela tyto příležitosti, možnosti a výhody:

- pro mladé lidi z chudého Zlínského kraje nový způsob života v kolektivu
- využívat v plné míře kulturního, sportovního a nakonec i společenského prostředí v moderním průmyslovém městě
- slušivou uniformu a další oblečení, plné materiální zabezpečení, vyšší stupeň hygienických návyků a zdravotní péče
- možnosti uplatnění po vyučení a vyhlídka na vyšší vzdělání
- sociální jistoty, zaručenou zaměstnanost
- možnost vybudování rodinného zázemí pomocí úspor, výhodných půjček a levného bydlení v Baťových domcích
- možnosti uplatnění v celé škále manažerských postů nejen v republice, ale i v zahraničí
- příležitost pro sportovní uplatnění na špičkové úrovni
- možnost výdělků převyšujících celostátní průměr

Tyto výhody a možnosti, které byly velmi progresivní na dobu před 80 lety, musely být na druhé straně vyváženy patřičným úsilím a poctivou prací nebo studiem. Tehdejší požadavky na charakter člověka lze shrnout asi takto:

- silná vůle a vytrvalost při překonávání překážek
- ctizádostivost a snaha dosáhnout co nejlepších výsledků
- maximální zdrženlivost v kouření a požívání alkoholu

⁷² BROŽ, I. *Chlapi od Baťů*. s. 18.

- hrdost na výsledky a věhlas firmy a na dobrou pověst tzv. Mladých mužů a žen
- dodržování vysokých požadavků na reprezentaci zejména v zahraničí
- soutěživost a rychlé absorbování nejnovějších poznatků vědy a techniky

A mladá baťovská generace se opravdu snažila a byla si jista, že má ojedinělou šanci a také to tak svou usilovnou prací dokazovala. Byla vedena v důvěru ve vlastní síly, byla v nich silně pěstována sebedůvěra; tito lidé byli neustále přesvědčováni o tom, že, co si usmyslí, toho také dosáhnou. Tato sebedůvěra je hnala také k vyšším výkonům, k odolnosti, síle a soutěživosti. Ctižádost pak byla spojována s láskou k profesi, která ve většině případů naplnila jejich život.⁷³

V závěru této části můžeme konstatovat, že vzdělávací komplex firmy Baťa dával dosud nevídané možnosti tehdejší mladé generaci pro zvyšování kvalifikace a tím byla vytvářena pevná základna pro uplatnění v dospělosti. Pro většinu z nich se stala práce a její výsledky tou nejlepší cestou k naplnění smyslu života.

V současné době nelze využít všechny poznatky a organizace vzdělávání u firmy Baťa, protože nás od té doby odděluje 80 let, během kterých došlo ke značným společenským změnám a také k obrovskému pokroku v oblasti vědy a techniky.

Baťa nabízel představu smysluplné práce, která byla založena na orientaci na špičkové výkony, společenskou prestiž, vytvoření podmínek pro spokojený osobní život a na hrdosti na příslušnost k firmě a lásce k oboru.

Právě v současné době dochází k tomu, že se projevuje nadbytek vysokoškoláků a naopak chybí dobří řemeslníci v mnoha oborech. Není pochyb o tom, že potřeba těchto odborníků bude narůstat. Z těchto hledisek je možno usuzovat, že po staletí uznávaný slogan „řemeslo má zlaté dno“ najde v nejbližší budoucnosti plné uplatnění.

4.5 NEGATIVNÍ VLIVY NA SOUČASNÝ STAV UČŇOVSKÉHO ŠKOLSTVÍ

Učňovské školství prožívá v současné době hlubokou krizi. Rodiče jakoby zapomněli na staré pořekadlo, že „řemeslo má zlaté dno“ a ačkoliv je mnohdy dítě manuálně zručné, dávají přednost studijním oborům před učňovskými. Školy trpí nedostatkem studentů a tak je většinou na studia přijato i dítě s nedostatečnými výsledky už ze základní školy. Na vyučení řemeslu se už nehledí s respektem jako dříve, ale v očích veřejnosti je takový žák často viděn jako ten, který se na studia nedostal a tím je nucen zůstat „pouze“ u řemesla. Přitom je např. tolik manuálně nadaných dětí, které by byly velikým přínosem pro společnost, kdyby se orientovaly hlavně na řemeslnou práci!

Na studijních oborech / v současné době školy např. produkují ohromné množství ekonomicky zaměřených studentů/ se tyto děti trápí, často s učivem zápasí jen svým rodičům kvůli a přitom jim školy nabízí mnoho variant učebních oborů s praxí i s možností zakončení oboru maturitní zkouškou. *„Rodiče a děti, v důsledku naprosté neinformovanosti nebo negativních zpráv týkajících se některých oborů, směřují děti do studijních oborů spíše obecného charakteru než do těch, které vedou k odborné specializaci.“*⁷⁴

Situace je dětem a jejich rodičům vysvětlována na četných náborových a propagačních akcích, kterých se účastní dnes již mnohé firmy. Zjistilo se totiž, že již dnes chybí na trhu práce mnoho kvalifikovaných pracovníků v řemeslných oborech jako je např. kominík, klempíř, pekař, zedník, instalatér aj. Podle učitelských novin z 16.9. 2008 došli zaměstnavatelé skutečně na hranu – stěžují si, že jim chybí v řemeslných oborech lidi. Nabízí jim stipendia, ale rodiče většinou nereagují.⁷⁵ Jako příklad za všechny uvádím těžební společnost OKD v Moravskoslezském kraji, která začala vyplácet měsíční stipendia, protože

⁷³ BROŽ, I. *Chlapi od Bařů*. s. 20.

⁷⁴ HUSNÍK, P. Podniky: Řemesel a technických oborů se krize nedotkne, *Učitelské noviny*, týdeník pro učitele a přátele školy, vyd. 13.1.2009, roč. 112, s. 10.

⁷⁵ HUSNÍK, Diskuzní fórum škol a zaměstnavatelů, *Učitelské noviny*, týdeník pro učitele a přátele školy, vyd. Gnosis s. r. o. ,ISSN 013957, vyd. 16. 9. 2008, roč. 111, s. 13.

plánuje s těžbou v dolech minimálně na 20 let a práci by v budoucnu neměl kdo vykonávat.⁷⁶

Bařova učňovská mládež měla velikou motivaci pro svoji práci /jak uvádím v předchozí kapitole/. Ale co dnešní mládež? Co by mladé lidi mělo motivovat k řemeslu? Nabízí jim podniky něco podobného jako za I. republiky Tomáš Bařa? Zaměstnavatelé a školy, které se tímto problémem začaly zabývat, vyvíjí v tomto směru první aktivity. Nenabízejí sice kvalitní levné bydlení a různé firemní výhody, ale jsou tu už první snahy, jak situaci napomoci....*“ukázalo se, že nelze spoléhat na to, že vše vyřeší stát. Úpravy zákonů a financování jsou jedna věc, jistě užitečná, ale to prý nezajistí, aby ta která škola měla dost studentů a ten a ten zaměstnavatel od ní získal dostatek kvalitně připravených absolventů. Nejvíc záleží na tom, jak zainteresované strany spolu budou umět komunikovat a spolupracovat“.*⁷⁷

ODS přichází podle článku z června 2008 s návrhem jak tuto situaci alespoň částečně řešit; nabízí klíčové opatření, kdy odborná příprava nebude jako dnes úzce profesně zaměřena, ale umožní získat základní znalosti a dovednosti ve více oblastech. Jinak řečeno – úzkou specializaci si doplní u zaměstnavatele. To tedy znamená pro učňovské školství: více se posunout ke všeobecnějším programům, což na jednu stranu přivede učně rychleji na trh práce, ale na druhou stranu jim dá tento krok možnost vrátit se ke vzdělávání v případě chybné volby.⁷⁸

V posledních letech už se tedy počítalo se vstřícnými kroky zaměstnavatelů, které by v záchraně zachování řemesel hrály prioritní roli. Bohužel ale nikdo v té době ještě nevěděl o nastupující světové hospodářské krizi, která tento „rozjezd“ poměrně dost zkomplikovala. Objevil se dílčí problém při zajišťování soutěží učňů a zbrzdila se pomoc podnikatelů při vybavování středních odborných škol a učilišť novými výrobky a technologiemi. Ochota firem ke spolupráci s odbornými školami vždy závisela na jejich finanční síle a tu krize výrazně

⁷⁶ HRADECKÝ, V. Zpravodajství z krajů, *Učitel'ské noviny*, týdeník pro učitele a přátele školy, vyd. 18. 11. 2009, roč. 112, s. 6.

⁷⁷ HUSNÍK, V. Diskuzní fórum škol a zaměstnavatelů, *Učitel'ské noviny*, týdeník pro učitele a přátele školy, vyd. 16. 9. 2008, roč. 111, s. 13.

⁷⁸ HUSNÍK, P. Učňovské školství podle ODS, *Učitel'ské noviny*, týdeník pro učitele a přátele školy, vyd. 24. 6. 2008, roč. 111, s. 14.

oslabila. Navíc se zaměstnavatelé musí zabývat závažnějšími problémy a otázku spolupráce s učňovským školstvím odsunuli v současné době do pozadí.⁷⁹ Je to opravdu škoda, protože, když se nad tím zamyslíme, setkáváme se s tímto problémem denně. Každý z nás si už jistě vyzkoušel, jaký problém je sehnat malíře pokojů, kominíka, instalatéra nebo klempíře. Každý jistě uzná, jak je tato záležitost stresující.

Jan Březina – prezident Klubu personalistů a personální ředitel pojišťovny Kooperativa k tomu na stránkách Učitelových novin podotýká: *„Doporučil bych všem, kteří chtějí směřovat svoji kariéru do oblasti řemesel, aby při své volbě zvážili to, jakou nezávislost jim může ta či ona profese nabídnout. Čím vyšší je míra nezávislosti, tím širší je možnost uplatnění a naopak. Pokud si uvědomíme, že např. sklář potřebuje pro svoji práci sklárny, je to jiný pohled na nezávislost, než jaký poskytují profese např. zmiňovaného kominíka, malíře nebo elektrikáře, zedníka či instalatéra. Klasická řemesla obstojí i v ekonomické krizi daleko lépe než jakákoli jiná profese.“*⁸⁰

Další brzdou kromě současné světové hospodářské krize je demografická otázka. *„Období let 2009 – 2011 lze jednoznačně označit za období velkého propadu v počtech 15letých.“* Situace tedy souvisí s léty těsně po „sametové revoluci“, kdy na svět přišlo v České republice velmi málo dětí. Tento propad tedy máme pocítovat ještě ve školním roce 2010/2011. Pak se má situace, alespoň co se týče počtu obyvatel v adolescentním věku, začít pomalu zlepšovat. Tedy na jednu stranu je dětí málo, na druhou stranu nastupují do učňovských škol často velmi problémové děti; pedagogičtí pracovníci se tedy musí potýkat s jejich chováním, jehož základy vznikají zdaleka nejen ve škole, ale především mimo školu. Škola se pak často snaží situaci marně vylepšit, protože u člověka v adolescentním období života je to už poměrně nesnadné.

Základním faktorem, který ovlivňuje výchovu dítěte v jeho prvopočátcích je bezesporu rodina. *„Stát by měl být mnohem důslednější v tom, aby vymáhal od rodičů vedení dětí k chování, které lze považovat aspoň za přijatelné. Tedy*

⁷⁹ HUSNÍK, P. Podniky: Řemesel a technických oborů se krize nedotkne, *Učitelové noviny*, týdeník pro učitele a přátele školy, vyd. 13. 1. 2009, roč. 112, s. 10.

i k chování, které bude méně narušovat vzdělávací proces dětem, které jsou ochotny se učit. Jsem tedy pro to, aby to byli rodiče, kdo prioritně ponесou odpovědnost za chování dítěte i v takovém veřejném prostoru, jakým je škola.“⁸¹

Po roce 1989 jsme ze Západu přejali výchovu dětí, která je zaměřena na individualismus; rodiče vytvářejí v dítěti jedinečné a úspěšné individuum, kterému svět leží u nohou a který všechno zvládne. Často přehnaně mu klestí cestu k úspěchu a posilují až nezdravě jeho sebevědomí. Ve škole se pak setkáváme s dětmi se špatným sebeodhadem a nadměrnou pýchou, což se pak projevuje v arogantním chování nejen vůči spolužákům, ale i pedagogům. J. Valenta - dopisovatel Učitelských novin vysvětluje, že mu připadá nevhodné zlobit se paušálně na učitele, kteří nejsou schopni napravit to, co zanesli do jeho výchovy jeho rodiče; rodiče často o dítě nedbají, jím opovrhují či pečující o něj opičí láskou nebo přesvědčující jej, že není nad něj. Na tento fenomén jsou učitelé prostě leckdy krátkí.“⁸²

Jedna věc je vzorec chování, který si přinášejí do školy z rodiny, druhá věc je morálka a kultura společnosti, která se dětem představuje. Ačkoliv nikdo neprohlásil, že morálka a kultura musí počkat, až si vyděláme dost peněz, ve společnosti po roce 1989 je to patrné. Tento trend nás pronásleduje často v reklamách v různých médiích a často v postojích lidí, kteří by měli být mládeži vzorem. „Hlavní je základní kapitál pro podnikání lhostejno jak nabytý, a kdo si nezajistí blahobyt, je neschopný, dnes se módně říká socka. Vymyšlení tohoto výrazu označujícího lidi, kteří nejezdí v drahém autě a nemají každý půlrok nový mobil, byť jsou inteligentní a vzdělaní a touží jen bezpečně a slušně žít, ne se topit v penězích a bát se vyděračů a mafiánů, mi nepřipadá bůhvíjaký pokrok.“⁸³

Dalším problémem je věkový průměr učitelů odborného výcviku, který se pohybuje v současné době kolem 50. roku života. V neposlední řadě pak jejich vzdělání. Často jsou mistři odborného výcviku jen vyučení a jejich pedagogické

⁸⁰ Tamtéž

⁸¹ VALENTA, J. Škola – instituce pro vzdělání, nebo pro výchovu?, *Učitelské noviny*, 8. 9. 2009, roč. 112, s. 18.

⁸² VALENTA, J. Škola – instituce pro vzdělání, nebo pro výchovu?, *Učitelské noviny*, 8. 9. 2009, s. 18.

⁸³ GURKA, M. Český školský kocourkov, *Učitelské noviny*, 9. 6. 2009, s. 19.

vzdělání se omezuje pouze na doplňkové pedagogické studium. Ve svém řemesle jsou to sice lidé zruční, pracovití a spolehliví, ale je nutné, aby se i oni dále vzdělávali. Pedagogické a psychologické znalosti pak uplatní při práci s mládeží v dílnách, která na učitele odborných předmětů klade vysoké nároky. Ředitelé škol tohoto typu se proto „snaží mistry omladit, aby byli zdatní nejen ve své specializaci, ale také coby pedagogové, kteří dokážou s žáky komunikovat bez autoritářských sklonů.“⁸⁴ Na druhou stranu si ale musíme uvědomit, že pokud někdo takové žádané řemeslo opravdu dobře ovládá a tuto dovednost dokáže a chce předávat dál, měl by být dobře zaplacen. Ta situace ale taková není a všichni z médií dobře víme, jak je ohodnocen středoškolský či vysokoškolský učitel, natož pak mistr odborného výcviku na střední odborné škole.

Ale vraťme se k jejich svěřencům – učňům středních odborných škol, které mají motivovat k práci. Popravdě řečeno, jak již bylo sděleno v úvodu této kapitoly, rodiče ani děti nejeví o manuální práci příliš zájem. A pokud se přeci jen na některý z oborů řemesel přihlásí, zjistí velká část z nich, že motivační prostředky, které jsou jim podsouvány, jsou pro ně nedostatečné – to se projevuje nejen na kvalitě vykonávané práce, pozornosti, kterou jí věnují a v neposlední řadě v docházce na výuku.

Pavel Dušek /prezident Unie zaměstnavatelských a podnikatelských svazů/ k tomu v jednom z čísel Učitelových novin říká: *“Když se sejdeme s kolegy na koordináční radě Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů, jedním z nejfrekventovanějších témat bývá otázka, kdo vlastně bude v této zemi v nejbližších letech pracovat? Moji kolegové postupně ztrácejí víru v možnost získat kvalifikované lidi z místních zdrojů – o to je situace horší“*⁸⁵.

Téma získávání kvalifikované pracovní síly se u zaměstnavatelů vyhoupllo na první místo naléhavosti. Ministerstvo školství sice na tyto problémy dlouhodobě upozorňuje, ale jeho jednání se zaměstnavatelskou reprezentací bývají rozpačitá a v prosazování dalších postupů nejednotná. Názory a koncepce se mění často

⁸⁴ HUSNÍK P., Školné se asi ještě dlouho nezvýší, *Učitelové noviny*, týdeník pro učitele a přátele školy, vyd. 3. 2. 2009, roč. 112, s. 11.

⁸⁵ HUSNÍK, P. To chceme otevřít nábor. kanceláře v Asii?, *Učitelové noviny*, týdeník pro učitele a přátele školy, vyd. 9. 9. 2008, roč. 111, s. 7.

s výměnou vlády; každá pak přichází s novou koncepcí, která na tu původní v mnohém nenavazuje. „Čím víc bude voleb, tím horší to bude ve školách, které nevědí, kdy a kam se obrátí kormidlo“.⁸⁶ Unie zaměstnavatelských svazů má v podstatě dvě řešení: buď nad vším, co se tady děje zlomit hůl a investovat do budování náborových středisek v Asii, nebo se pořád snažit vykřesat řešení z našich zdejších poměrů.⁸⁷ Zatím pořád neztrácí trpělivost a zasazuje se o tu druhou možnost.

4.6 POSTOJE DNEŠNÍ UČŇOVSKÉ MLÁDEŽE (VÝSLEDKY PRAKTICKÉHO ŠETŘENÍ)

Je zcela přirozené, že si člověk v různých obdobích svého života více či méně uvědoměle klade otázku po smyslu života, přemýšlí o svých cílech a ideálech, uvažuje o tom, jak jich dosáhnout.⁸⁸ „*Ve výchovném působení to nikdy nemá být řečnická otázka nebo vytyčování vzdušných zámků. Jde naopak o reálné a konkrétní otázky dnešní i budoucí praxe příslušníků učňovské mládeže. A pokud si je sami nedají, mají je před ně ve vhodné situaci a přiměřeným způsobem položit výchovní pracovníci.*“⁸⁹

Proto jsem se k tomuto kroku rozhodla i já – třídní učitelka 2N oboru *Ekonomika a podnikání*, kde se k dvouletému nástavbovému studiu sešli mladí lidé z různých řemeslných oborů, aby ještě navíc k výučnímu listu absolvovali maturitní zkoušku. Jedná se o lidi kolem 20. roku života, kteří by v tomto kalendářním roce měli nastoupit do pracovního procesu.

TŘÍDNICKÁ HODINA na téma: „Smysl života ve vztahu k práci“

Cílem třídnické hodiny bylo, aby studenti reflektovali, nakolik vidí svou práci ve zvoleném oboru jako cestu k naplnění života smyslem ve vztahu k baťovskému

⁸⁶ srov. FREY, J. Citát napoví, *Učitelské noviny*, 25. 8. 2009, s. 3.

⁸⁷ Tamtéž

⁸⁸ srov. KOHOUT, J. *Učňovská mládež včera dnes a zítra*. s. 67.

⁸⁹ KOHOUT, J. *Učňovská mládež včera dnes a zítra*. s. 67.

pojetí smysluplné práce. Měli si tak uvědomit své schopnosti, možnosti a požadavky při výběru práce.

Pro průběh hodiny jsem zvolila sekvenci následujících vyučovacích forem:

Abych získala aspoň zevrubnou představu o jejich plánech do budoucna ve vztahu k práci, připravila jsem si předem jednoduchý test, který obsahuje nejzákladnější otázky ve vztahu k pracovní činnosti. Na začátku hodiny jsem studenty seznámila s Baťovou školou práce. Po krátké diskuzi na téma tehdejší pracovní morálky jsem je vyzvala, aby se zamysleli nad tím, co je k práci motivuje dnes, čemu se chtějí po maturitě věnovat a zda chtějí vykonávat řemeslo, ve kterém se vyučili. Požádala jsem je pak, aby před vyplněním dotazníku nad jednotlivými otázkami důkladně uvažovali.

Výsledky ankety jsme v diskuzi hodnotili v další třídnické hodině.

Ankety se z řady mladých lidí s výučním listem, doplňující si nyní vzdělání maturitou, zúčastnilo dne 14. 12. 2009 celkem 22 respondentů. Viz tabulka v příloze. Jak z mého vyhodnocení, tak z diskuze se studenty vyplynuly **následující závěry:**

1. Z výsledků je zřejmé, že je pouze třetina dotázaných spokojena s řemeslným oborem, který si pro život zvolila. Toto nepříjemné poznání přivádí člověka k logické otázce, proč se vlastně respondenti v daném oboru vyučili? V době, kdy si řemeslo vybírali, jim bylo přibližně 15 let; za zamyšlení stojí, zda to není příliš brzy na celoživotní rozhodnutí a zda za jejich volbou nestojí spíše přání jejich rodičů.

2. Na burzách škol a při nábořech se v současné době jednotlivé školy o děti přetahují; slibují všelijaké výhody a snaží se žáky základních škol získat pro daný obor stůj co stůj, protože na počtu žáků mnohdy stojí další existence školy. Často jsou to ale obory, ve kterých absolventi v současné době hledají na trhu těžko uplatnění. Neuvědomili si při výběru rodiče ani děti tento fakt, když očekávají

dobrého uplatnění ve zvoleném směru řemesla uvádí dnes jen polovina? Sotva by si pak své řemeslo vybrali.

Je také pravda, že mnoho zaměstnavatelů dnes požaduje při vstupu do zaměstnání již několikaletou praxi, kterou lze získat mimo rodinnou firmu jen velmi obtížně. Uvedená podmínka platí též při vydání živnostenského listu pro vázanou živnost, kdyby si čerstvý absolvent chtěl založit vlastní firmu; tato varianta ale vyžaduje počáteční kapitál v případě, že mu nepomohou movitější rodiče. Pokud takové štěstí nemá, může požádat o půjčku některou banku, kde stěží pochodí, když nedoloží, z čeho půjčku splácet – a to nedoloží, protože ještě žádný stálý příjem nemá. Zřejmě jsou si už dnes tito mladí lidé této situace vědomi a situaci řeší dalším studiem, nebo zůstanou bez práce k nevoli svých rodičů, kteří tyto „přestárlé děti“ nadále podporují. Často si na tuto situaci zvyknou, je pro ně přirozená, pohodlná a nemíní na ni bez iniciativy rodičů nic měnit.

4. Teoretickou výuku považuje za důležitou převážná většina z nich.

5. Srovnání s otázkou 13: Ve skutečnosti, že je důležité nasbírat zkušenosti v zahraničí, a proto by také učeň měl alespoň zevrubně zvládat angličtinu nebo němčinu, se vzácně pozitivně shodují. Je také pravda, že školy už dnes pořádají mnoho výměnných pobytů i pro učně, aby mohli porovnávat vykonávání řemesla v našich a zahraničních podmínkách a zároveň se motivovali pro zvládnutí jazyka často i v komplikované odborné sféře.

6. Když se vrátíme přímo k výuce řemesla na SOŠ, více než jedna polovina ji hodnotí pozitivně.

9. Zhruba stejný počet učňů věnuje svému řemeslu něco navíc čtením odborné literatury.

10. Jako pokračovatelé řemesla v tradici rodiny se uvedla sotva jedna čtvrtina dotázaných; z toho je vidět, že potomci nejsou často pokračovateli v řemeslech svých rodičů jako tomu bylo např. před druhou světovou válkou, kdy u nás byly typickým nositelem řemesla rodinné firmy. Tento trend byl silně narušen zestátňováním majetku těchto firem po roce 1948 a s jeho obnovou bylo započato

po roce 1989. Podle odpovědí by také většina mladých lidí s čerstvým výučním listem dala přednost samostatné živnosti

11. Dvě třetiny mladých dotazovaných řemeslníků si podle dotazníku myslí, že poptávka po řemeslech v budoucnu v naší republice začne narůstat. Z čehož je možné usoudit, že s tím už tyto ročníky počítají, ale stále ještě nevěří, že bude prožívat rozkvět právě to jejich řemeslo. Když jsem na toto téma otevřela diskusi, dozvěděla jsem se, že své řemeslo nechtějí vykonávat většinou proto, že jim např. práce u počítačové firmy připadá atraktivnější a že je také v mnoha případech lépe ohodnocena. Možná je to i otázka jejich (ne)informovanosti, protože na otázku o možnostech zaměstnání po ukončení nástavbového studia většina odpovídá, že informací o možnostech zaměstnání je málo (viz odpovědi na otázku 16). Z nevalné informovanosti pak vyplývá, že vlastně jedna třetina z nich ještě ani nemá jasnou představu, co by měla v životě dělat (viz odpovědi na otázku 8). Většina s nich je ale přesvědčena, že pokud letos zvládnou k výučnímu listu ještě maturitu, bude to další plus na trhu práce (viz odpovědi na otázku 3).

12. Uvědomují si už v třídním kolektivu, že disciplína je důležitá pro výkon práce, ale není ještě v jejich věku jasné, do jaké míry se jí dokáží podrobit (viz striktní zákaz kouření a pití alkoholu na pracovišti u Bati).

15. Pokud tato hodnocení srovnáváme s Baťovou érou, je třeba zdůraznit, že dnešní mládeži většinou vůbec nic neříká otázka pověsti školy, kde se vyučili, nebo pýcha na značku firmy, která by jim dala práci.

18. Za první republiky se výchovný systém Bati velmi věnoval sportu a tělovýchově; tento promyšlený systém tak vedl mládež ke zdraví a svěží tělesné kondici. V dnešním přetechnizovaném světě si potřebu tělesného pohybu uvědomujeme, ale jen někteří jsou ochotni v této oblasti něco podnikat. Nemůžeme to tedy ani očekávat od mládeže, která si problémy se zdravím ještě tolik neuvědomuje. Přesto jich polovina podle dotazníku považuje sport za svého koníčka.

19. Podle ankety má dnešní učitel pramalou autoritu, což vede k zamyšlení nad tím, jaké faktory toto hodnocení způsobují.

21. Posledním bodem v anketě jsou rozhodující fakty při volbě zaměstnání: za nejdůležitější považují bezesporu vyšší platu. Společenskou prestiž, možnost výhodného bydlení a dobré vztahy v kolektivu staví podle ankety na zhruba stejný stupeň důležitosti. Prioritním pro ně je solidní úroveň odměňování.

S ohledem na baťovskou představu o podmínkách, za kterých příprava na práci v určitém oboru dodává člověku pocit životního smyslu, ukázala anketa na následující problémové okruhy u studentů v mé třídě:

- a) vztah k oboru (velká část neměla jasně pozitivní vztah k oboru) – viz otázka 1, 9
- b) vztah oboru k budoucnosti (chybí jasné vědomí perspektivy) – viz otázka 2, 8, 11, 16, 20
- c) hrdost na firmu, školu - otázka 14, 15

ZÁVĚR:

V naší současné společnosti probíhá řada procesů, které hledají cesty k zefektivnění národního hospodářství s důrazem na zkvalitnění prvovýroby. Aby v tomto směru mohlo být dosaženo pokroku, je třeba věnovat mimořádnou pozornost problematice vzdělávání ve všech oborech lidské činnosti.

Jednou ze stěžejních otázek je výchova učňovské mládeže a její perspektivy - tyto perspektivy však mají budoucnost, pokud naplňují smysl života, který pak dospělý jedinec hledá mimo jiné i ve své práci. Zabývat se touto problematikou považuji za důležité, a proto se stala předmětem bakalářské práce; už z toho důvodu, že již několik let v tomto prostředí pracuji.

Od uvedených úvah nad smyslem života obecně a pak ve vztahu k práci jsem přešla z historie učňovského školství u firmy Baťa k současné situaci. Srovnání tehdejšího výchovného a pracovního systému se současným učňovským školstvím mě nutí konstatovat, že máme v tomto směru veliké rezervy.

Ačkoliv jsem si v úvodu vytyčila vcelku optimisticky cíle, shromážděné informace ukazují na to, že za současnými problémy učňovské mládeže stojí dvojí krize – jednak je to morální selhávání české společnosti ve vztahu k manuální práci a jednak nedostatek respektu ze strany veřejnosti k učitelskému povolání.

Baťův systém byl příkladným propojením ekonomických hledisek a hledisek naplnění práce smyslem. Dnešní společnost si Baťovu éru v současném učňovském školství může neustále připomínat, ale podstatné je, aby dokázala řešit **prakticky** potřeby současné mládeže. K tomu nám mohou pomoci poznatky z každodenní výuky, které jsou ale příliš obecné, a proto jsem přistoupila k anketnímu způsobu zjišťování informací. Jejich největším přínosem je tento základní fakt: ve zkoumané třídě se vzhledem k pocitu smysluplnosti přípravy na práci projevila jako nejvýznamnější překážka **chybění jasné perspektivy**.

Na základě mého malého šetření u vlastních studentů a vzhledem k situaci v praxi, jak ji popisuje kapitola 4.6 se domnívám, že rozvoji aktivního postoje

k řemeslu jako náplni životního smyslu i prostředku obživy je potřeba věnovat zvýšená pozornost jak v oblasti výzkumu, tak v oblasti praxe.

Seznam použité literatury

FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*, Brno 1994, ISBN 80-85319-39-X

FRANKL, E. V. *Psychoterapie a náboženství*, Brno: Cesta, 2007, ISBN 80-7295-088-6

HARTL, P., *Psychologický slovník*. Praha, nakladatelství Budka, 1994, ISBN 80-90-15-49-0-5.

HAYSOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-198-3.

FELDMAN, V. *Život z víry*. České Budějovice, vydalo Sdružení sv. Jana Neumanna, 1998, ISBN 80-86074-02-1.

MACHAČ, M. *Emoce a výkonnost*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1988, ISBN 14-498-88.

MARTINEK, C. *Cesta k solidaritě*. Svitavy: Trinitas, 1998, studie TF JCU, ISBN 80-86036-07-3.

PECK, S., M. *Nevyšlapanou cestou*. Praha Odeon, 1993, ISBN 80-207-0469-8

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000 .ISBN 80-7178-308-0.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-308-0

ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7066-534-3.

PALOUŠ, R. *Čas výchovy*. vydala Křesťanská akademie v Římě, 1987, ISBN neuvedeno

BURNS, J. *Nebojte se věnovat mladým*. Brno: Nová naděje, 1994. ISBN 80-9011726-1-X.

KOUKOLÍK F., DRTILOVÁ J. *Vzpouřa deprivantů*, Praha: Galén, 2006. ISBN 978-80-7262-410-2.

ADLER, A. *Porozumění životu*. Praha, Aurora, 1999. ISBN 80-85974-76-2.

KOHOUT, J. *Učňovská mládež včera, dnes a zítra*. Praha: Práce, 1988, ISBN neuvedeno

TOMÁŠEK F., *Pedagogika*, Brno: Nibowaka, 1992, ISBN 80-901294-0-48.

JANDOUREK J., *Sociologický slovník*, Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-535-0

IVANOV, M., *Sága o životě a smrti Jana Bati a jeho bratra Tomáše*. Vizovice: nakladatelství Lípa, 1998. ISBN 80-86093-14-X.

UČITELSKÉ NOVINY, týdeník pro učitele a přátele školy. Ročník 112, 111.

BROŽ, I. *Chlapi od Baťů*. Praha: nakladatelství Epoque, 2002. ISBN 80-86328-04-X.

autor neuveden, [2. 12. 2010], , Baťova škola práce, Klub ABŠ, www.zlin.estranky.cz – Baťův systém (Batismus)

autor neuveden, [2. 12. 2010], encyklika Laborem Exercens,
[www.kebrle.cz/katdocs/socenc/Laborem Exercens.htm](http://www.kebrle.cz/katdocs/socenc/Laborem_Exercens.htm)

Abstrakt

PAREISOVÁ, L. Hledání smyslu života v oblasti práce u učňovské mládeže České Budějovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce: doc. PhDr. Ludmila Muchová

Klíčová slova: smysl života, práce, Baťova škola práce, výchova mládeže, učňovství, školství, postoje, průzkum, zjištění

Práce se zabývá hledáním smyslu života učňovské mládeže ve vztahu k práci. Zjišťuji perspektivy dnešních mladých lidí v porovnání s perspektivami učňovské mládeže za Baťova systému v období první republiky.

Práce má tři hlavní části.

V první je podán problém smyslu života obecně – z hlediska filosofického, psychologického a dále pak s pohledem na adolescenci z hlediska sociologického. Druhá část rozebírá práci a její smysl pro člověka.

Třetí část vyplňuje výchova mládeže a stav učňovského školství dnes ve srovnání s Baťovou mládeží a výsledky dotazníku dnešních učňů na uvedené téma.

Závěr pak shrnuje všechny uvedené poznatky.

Abstract

Key words: meaning of life, work, Baťa's school of work, youth education, apprenticeship, educational system, bearings of state and public, research, findings

The work considers the finding of meaning of life of apprentices in relation to work.

I gather the perspectives of today's young people in comparison with perspectives of apprentices in Baťa's system in the first Czechoslovak Republic time.

The work has three main parts.

The first part considers generally the problem of meaning of life - from the philosophical, psychological and sociological point of view.

The second part analyses the work and its meaning for a man.

The third part considers the education of youth and the stay of today's educational system in comparison to Baťa's youth and the outcome of my answer sheet about today's apprentices

Příloha

Dotazník pro srovnání životního stylu dnešních učňů vzhledem k Baťovým principům

TABULKA

	ANO	NE
1. Máš dobrý vztah k oboru, ve kterém jsi vyučen?	15	7
2. Očekáváš dobré uplatnění v tomto oboru?	11	11
3. Domníváš se, že maturita je důležitá pro výkon povolání?	14	8
4. Je teorie významná pro výkon řemesla?	16	6
5. Má výuka cizích jazyků význam pro tvoji práci v oboru?	16	6
6. Je příprava v učilišti na patřičné úrovni?	13	9
7. Čemu bys dal přednost? a) samostatné živnosti b) práci v malém kolektivu c) práci ve velkém podniku	12 7 13	
8. Máš ujasněno, co bys chtěl dělat po úplném dokončení tvého vzdělání?	14	8
9. Zabýval jsi se ještě mimo školní výuku odbornou literaturou týkající se tvého řemesla?	10	12
10. Má tvůj obor tradici v rodině?	4	18
11. Počítá ČR do budoucna s větší poptávkou po řemeslech?	15	7
12. Má disciplína ve třídě vliv na kvalitu výuky?	18	4
13. Jsou důležité výměny zkušeností se zahraničními partnery?	16	6
14. Má hrdost na značku firmy vliv na pracovní výkon?	6	16
15. Záleží ti na pověsti školy?	7	15

16. Je dostatek informací o možnostech zaměstnání po ukončení školy?	5	17
17. Setkal ses se šikanou na škole?	8	14
18. Patří sport a tělovýchova mezi tvé zájmy?	11	11
19. Jsou učitelé a vychovatelé dostatečnou autoritou?	5	17
20. Považuješ spoření v životě za důležité?	19	3
21. Čemu bys dal přednost při volbě zaměstnání? (seřaď dle důležitosti)		
a) solidní úroveň odměňování	14	
b) dobré vztahy v kolektivu	10	
c) možnost výhodného bydlení	10	
d) společenská prestiž	9	